

บทที่ 2

สถานการณ์และแนวโน้มด้านสังคม *

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีเอกลักษณ์ของความเป็นไทย มีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่สั่งสมเป็นปึกแผ่นมายาวนาน รักความสงบเป็นสังคมเปิดกว้าง สามารถปรับตัวรับวัฒนธรรมที่แตกต่างได้ง่ายมีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชาติ การนับถือศาสนามีความหลากหลายผสมกลมกลืนด้วยดี คนในสังคมมีความเอื้ออาทรและเกื้อกูลซึ่งกันและกันบนพื้นฐานความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว ระบบเครือญาติและชุมชน เป็นรากฐานที่สำคัญให้สังคมไทยสามารถดำรงอยู่ได้

อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งจากปัจจัยภายนอกและภายในประเทศ มีผลกระทบต่อสังคมไทยอย่างยิ่ง กระแสโลกาภิวัตน์ที่โลกไร้พรมแดน อิทธิพลของเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ ข้อมูลข่าวสารที่แพร่กระจายไปทุกส่วนมีผลทำให้คนและสังคมไทยต้องปรับตัวอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวแม้จะส่งผลให้สังคมไทยมีพัฒนาการก้าวหน้า แต่ยังมีหลายเรื่องที่จะต้องดำเนินการเตรียมความพร้อมอย่างจริงจัง และแก้ไขปัญหาคาดว่าจะเกิดขึ้น

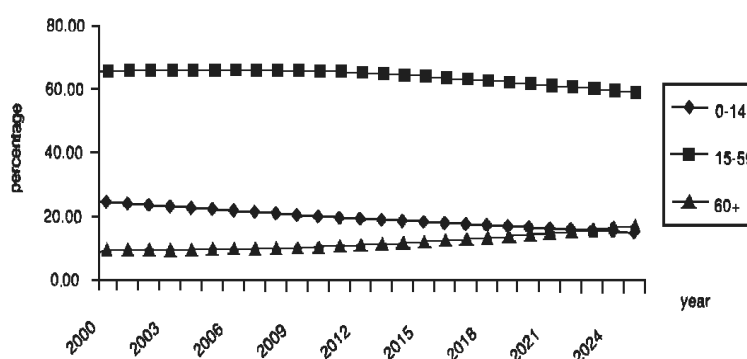
1. ประชากร

ในปี 2543 ประชากรของประเทศไทยมีประมาณ 62.24 ล้านคน โดยมีอัตราการเจริญพันธุ์เป็น 1.82 อัตราการพึ่งพิงเป็น 51.7 และสหประชาชาติได้คาดประมาณอายุคาดหมายเฉลี่ยในช่วงปี 2543-2548 (ค.ศ.2000 – 2024) ว่าเป็น 73.8 ปี สำหรับผู้หญิง และ 67.9 ปี สำหรับผู้ชาย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้คาดประมาณประชากรในภาวะเจริญพันธุ์ระดับกลางพบว่า ประชากรวัยเด็กมีสัดส่วนลดลงจากร้อยละ 23.88 ในปี 2545 เป็นร้อยละ 17.95 ในปี 2568 ขณะที่ประชากรวัยสูงอายุเพิ่มจากร้อยละ 9.74 เป็นร้อยละ 19.99 และประชากรวัยแรงงานลดลงจากร้อยละ 66.38 เป็น ร้อยละ 62.05 ในช่วงเวลาเดียวกัน (ดังแผนภูมิ)

แผนภูมิ สัดส่วนของประชากรจำแนกตามอายุ 0-14 ปี 15-59 ปี และ 60 ปีขึ้นไป ต่อประชากรรวม

(Medium Fertility Assumption)

ที่มา : การคาดประมาณประชากรของไทย 2543-2568, สศช.

* ข้อมูลที่น่ารู้ของประเทศไทย 2547 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

การที่โครงสร้างประชากรไทยในปัจจุบันมีประชากรวัยเด็กลดลง ผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเล็กน้อย และวัยแรงงานยังคงมีสัดส่วนสูง เป็นสภาพที่เหมาะสมและเอื้อต่อการพัฒนาประเทศ ประกอบกับภาวะเจริญพันธุ์และภาวะการตายที่ลดลง จึงเป็นโอกาสให้ประเทศสามารถที่จะยกระดับมาตรฐานการครองชีพให้สูงขึ้น ในทางวิชาการเรียกว่าเป็น “การปันผลทางประชากร” ที่เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียวสำหรับแต่ละประเทศ และมักจะเกิดในช่วงที่สองของการเปลี่ยนแปลงทางประชากร ซึ่งมีประชากรวัยแรงงานในสัดส่วนสูง ทำให้อัตราพึ่งพิงมีค่อนข้างต่ำ หากตลาดแรงงานมีศักยภาพเพียงพอที่จะรองรับกำลังแรงงานที่เพิ่มขึ้นได้ ผลผลิตภาพ(Productivity) ต่อหัวของประชากรจะเพิ่มขึ้น และส่งผลดีต่อการเพิ่มของการออมและการลงทุน

การใช้ประโยชน์จากการปันผลทางประชากรเพื่อเร่งการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศเป็นอย่างมาก แต่เมื่อโอกาสดังกล่าวผ่านไปตามระยะเวลาแล้วสัดส่วนประชากรสูงอายุจะเพิ่มมากขึ้นเป็นร้อยละ 8-9 ของประชากรทั่วประเทศในปี 2546-2548 และคาดว่าปี 2563 คนไทยที่มีอายุมากกว่า 60 ปี จะมีไม่น้อยกว่า 11 ล้านคน ขณะที่ประชากรวัยแรงงานมีสัดส่วนลดลง และหากผลผลิตต่อประชากรไม่เพิ่มขึ้น จะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจโดยรวม เพราะงบประมาณต้องถูกจัดสรรเพื่อการดูแลผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น การเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุจึงเป็นเรื่องที่ต้องเร่งดำเนินการให้ครบถ้วนทุกด้าน ซึ่งรัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมในเรื่องนี้ โดยมีการร่างพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับความคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุนในด้านต่างๆ เช่น การบริการทางการแพทย์ การจัดตั้งที่พักอาศัย การสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ เป็นต้น นอกจากนั้น ยังได้จัดตั้ง “กองทุนผู้สูงอายุ” เพื่อเป็นทุนใช้จ่ายในการคุ้มครอง ส่งเสริมสนับสนุนผู้สูงอายุตาม พ.ร.บ. ดังกล่าวอีกด้วย

2. แรงงาน

การที่ประชากรวัยแรงงานยังคงมีสัดส่วนสูงขึ้นส่งผลให้ประชากรที่เข้าสู่ตลาดแรงงานเพิ่มตามไปด้วย ผู้มีงานทำเพิ่มจาก 30.977 ล้านคนในปี 2539 เป็น 32.997 ล้านคนในปี 2545 ภาคเกษตรมีสัดส่วนแรงงานลดลงจากร้อยละ 45.3 เป็นร้อยละ 41.6 ขณะที่ภาคอุตสาหกรรมมีสัดส่วนสูงขึ้นจากร้อยละ 54.7 เป็นร้อยละ 58.4 ในช่วงเวลาเดียวกันเป็นผลจากการเพิ่มของแรงงานในสาขาหัตถอุตสาหกรรม และสาขาบริการที่มีนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศเดินทางเข้ามาในประเทศไทยเพิ่มขึ้น ส่วนในสาขาการก่อสร้าง การจ้างงานดีขึ้นกว่า 3 ปีก่อนหน้านั้น จากร้อยละ 4.6 ในปี 2542 เป็น 5.2 ในปี 2545 เป็นผลจากการที่ภาครัฐดำเนินมาตรการกระตุ้นภาคเอกชนให้ลงทุนในธุรกิจอสังหาริมทรัพย์เพิ่มขึ้น

ประชากรวัยแรงงานยังคงมีการศึกษาอยู่ในระดับประถมและต่ำกว่าถึงร้อยละ 64.4 ซึ่งเป็นจุดอ่อนสำคัญหากประเทศต้องการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีโลกอย่างยั่งยืน ประเทศไทยจึงมีการเร่งยกระดับการศึกษาของประชากรวัยแรงงานให้สูงขึ้น โดยการใช้มาตรการส่งเสริมการเรียนในสถานประกอบการและโรงงาน การศึกษานอกโรงเรียน และการนำระบบคุณวุฒิวิชาชีพมาใช้ นอกจากนี้ยังมีการ

ส่งเสริมให้เยาวชนเรียนในสายอาชีพเพิ่มขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมที่ต้องการแรงงานที่มีคุณภาพและมีทักษะฝีมือระดับสูง

3. การศึกษา

รัฐบาลมีนโยบายดำเนินการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องทั้งการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาอรรถศาสตร์(การเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนที่อยู่ในการศึกษาในระบบโดยการค้นคว้า) ส่งผลให้ในภาพรวมระดับการศึกษาของคนไทยมีการพัฒนาที่ดีขึ้น โดยจำนวนปีที่ได้รับการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยในกลุ่มอายุ 15 ปี ขึ้นไป เพิ่มขึ้นจาก 7.0 ปี ในปี 2541 เป็น 7.6 ในปี 2545 ขณะที่อัตราการเรียนรู้ได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ 51.8 ในปี 2541 เป็นร้อยละ 56.6 ในปี 2545 แต่ยังคงมีความเหลื่อมล้ำในระดับพื้นที่และภาค โดยประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองมีอัตราการเรียนรู้ร้อยละ 68.8 ในขณะที่ชนบทมีอัตราการเรียนรู้ร้อยละ 50.8 ส่วนประชากรที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑลมีอัตราการเรียนรู้ร้อยละ 73.7

ตารางแสดงระดับความรู้ของคนไทย
(อัตราการเรียนรู้ : ร้อยละ)

ภาคและพื้นที่	2541	2542	2543	2544	2545
รวมทั้งประเทศ	51.8	53.0	54.1	55.3	56.6
● เมือง	65.2	65.4	66.4	67.5	68.6
● ชนบท	45.3	46.9	48.1	49.4	50.8
กลาง	50.9	52.1	54.1	56.3	58.7
เหนือ	43.3	43.5	45.0	46.6	48.2
ตะวันออกเฉียงเหนือ	48.6	41.0	51.7	52.4	53.2
ใต้	52.6	53.8	54.3	54.8	55.7
กรุงเทพและปริมณฑล	72.5	72.1	72.6	73.1	73.7
จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ย*(ปี)	7.0	7.1	7.2	7.4	7.6

ที่มา : สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ประมวลจากข้อมูลจากการสำรวจภาวะการทำงานและข้อมูลประชากรและเคหะ ปี 2533 และ 2543, สำนักงานสถิติแห่งชาติ)
* สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

4. สาธารณสุข

ในภาพรวมคนไทยมีอายุขัยเฉลี่ยสูงขึ้น โดยในปี 2545 เพศชายและเพศหญิง มีอายุขัยเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 69.9 ปี และ 74.9 ปี ซึ่งสูงกว่าอายุขัยเฉลี่ยของประชากรโลก คือ ชาย 64 ปี และหญิง 68 ปี แต่ภาวะการเจ็บป่วยด้วยสาเหตุที่ป้องกันได้กับสูงขึ้น โดยเฉพาะโรคหัวใจและผลจากอุบัติเหตุ เช่นเดียวกับอัตราการป่วยจากภาวะการแปรปรวนทางจิตและพฤติกรรมที่เพิ่มสูงขึ้น นอกจากนี้ ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของภาครัฐเพิ่มสูงขึ้นทุกปี จาก 90,504 ล้านบาท ในปี 2543 เป็น 107,806 ล้านบาท ในปี 2546 ทำให้ต้องมีการปฏิรูประบบสุขภาพ เพื่อนำไปสู่ระบบบริการที่มีคุณภาพและประชาชนสามารถเข้าถึงบริการได้อย่างทั่วถึง เช่น

1. การเสริมสร้างสุขภาพ/การป้องกันโรค
2. การสร้างหลักประกันสุขภาพ
3. การพัฒนามาตรฐานคุณภาพบริการสาธารณสุข
4. การพัฒนาแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก

5. ความมั่นคงของมนุษย์

5.1 ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

จากสถิติอาญาของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ พบว่าอัตราเฉลี่ยคดีอาญารับแจ้งต่อประชากรแสนคนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นมากในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาจาก 169.32 ต่อประชากรแสนคน ในปี 2535 เป็น 259.55 ต่อประชากรแสนคนในปี 2545 โดยในแต่ละปีมีอัตราคดีประทุษร้ายต่อทรัพย์สูงสุด รองลงมาคืออัตราคดีชีวิต ร่างกาย และเพศตามลำดับ

ปัจจุบันรัฐบาลได้มีมาตรการต่างๆ เพื่อสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนและความสงบสุขของสังคม เช่นการปฏิรูปองค์กรที่เกี่ยวข้องให้มีความทันสมัย โดยนำเทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาใช้ในการปฏิบัติงานมากขึ้น เช่นนิติวิทยาศาสตร์ เป็นต้น การใช้มาตรการทางกฎหมายปราบปรามกลุ่มผู้มีอิทธิพล การปรับปรุงกฎระเบียบต่างๆ ในเรื่องการมีไว้ครอบครอง ซื้อ ขายอาวุธปืน การเร่งปราบปรามอาวุธเถื่อน เป็นต้น

ตารางแสดงอัตราคดีต่อแสนประชากรในปี 2544-2545 (ร้อยละ)

ประเภทความผิด	2544	2545
1. คดีอุกฉกรรจ์สะเทือนขวัญ	11.91	12.74
2. คดีชีวิต ร่างกาย และเพศ	57.11	60.98
3. คดีประทุษร้ายต่อทรัพย์	106.43	110.59

ที่มา : สถิติคดีอาญาที่น่าสนใจทั่วราชอาณาจักร สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

5.2 ยาเสพติด

ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติดแห่งชาติ(ศตช.) ได้กำหนดแนวทางและขั้นตอนการดำเนินยุทธศาสตร์การต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติดไว้ 3 ระยะ ได้แก่

- 1) การยึดพื้นที่ แยกสลาย ทำลาย วงจรยาเสพติด
- 2) การฟื้นฟู ดูแล พัฒนา สร้างความเข้มแข็งของพลังแผ่นดิน
- 3) การดำรงความเข้มแข็งของพลังแผ่นดินและชุมชนในการเอาชนะยาเสพติดอย่างยั่งยืน

โดยในรอบ 3 เดือน (1 กุมภาพันธ์ – 30 เมษายน 2546) รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับมาตรการในการปราบปรามผู้ผลิต/ผู้ค้า ทำให้สามารถจับกุมผู้ผลิต/ผู้ค้ายาเสพติดได้ 43,049 คน คิดเป็นร้อยละ 92.53 ของบัญชีบุคคลเป้าหมายจังหวัดทั้ง 75 จังหวัด

ตารางแสดงสถิติการปราบปรามเพื่อเอาชนะยาเสพติดในรอบ 3 เดือน(กุมภาพันธ์ – เมษายน 2546)

มาตรการ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. ปราบปราม		
- จับกุมผู้ผลิต/ผู้ค้า	43,049	92.53
2. การแสดงตน	106.43	110.59
- ผู้ผลิต/ผู้ค้าเข้าแสดงตนต่อทางราชการ	42,372	-
- ผู้เสพเข้าแสดงตนต่อทางราชการ	287,379	-
3. บำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ	235,627	81.99
4. เสริมสร้างความเข้มแข็งหมู่บ้าน/ชุมชน(แห่ง)	81,025	98.64
5. ปราบปรามจับกุมผู้ผลิต/ผู้ค้ารายสำคัญ (ราย)	1,819	-
ยึดทรัพย์สิน(ล้านบาท)	3,011.81	-
6. เจ้าหน้าที่ของรัฐมีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับ		
ยาเสพติด(ราย)	1,191	-

ที่มา : สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

การดำเนินยุทธศาสตร์การต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติด ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนที่ 2 คือ ฟื้นฟู ดูแล พัฒนา สร้างความเข้มแข็งของพลังแผ่นดินและชุมชนเพื่อขจัดปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในหมู่บ้าน/ชุมชนให้หมดสิ้นไปหรือเบาบางลง ซึ่งการดำเนินการต่อไปของรัฐบาล (3 ธันวาคม 2546 – 30

กันยายน 2547) จะต้องทำให้สามารถดำรงความเข้มแข็งของพลังแผ่นดินและชุมชนอย่างยั่งยืน โดยมีเป้าหมายให้เกิดความยั่งยืนในการแก้ปัญหาเสพติดในทุกพื้นที่

5.3 ระบบการประกันสังคม

รัฐบาลได้ดำเนินการระบบประกันสังคมเพื่อคุ้มครองลูกจ้างที่อยู่ในสถานประกอบการที่มีลูกจ้าง 1 คนขึ้นไป ทั้งในเวลางานและนอกเวลางานในกรณีเจ็บป่วย หรือประสบอันตราย ทุพพลภาพ ตาย ตลอดจนกรณีคลอดบุตร สงเคราะห์บุตร ชราภาพ และว่างงาน โดยการประกันสังคมกรณีว่างงานเริ่มบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2547

ปัจจุบันรัฐบาลได้ดูแลลูกจ้างผู้ประกันตนที่อยู่ในสถานประกอบการทั่วประเทศ 301,518 แห่ง เป็นจำนวน 6.90 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 20.50 ของกำลังแรงงาน (สิงหาคม 2546) นอกจากนี้ ยังมีกองทุนสำรองเลี้ยงชีพซึ่งเป็นการออมในระยะยาวของลูกจ้างจำนวน 581 กองทุน โดยมีลูกจ้างสมัครใจเป็นสมาชิก 1.36 ล้านคน (มิถุนายน 2546) และรัฐบาลกำลังดำเนินการพัฒนาระบบการออมเพื่อการเกษียณอายุ เพื่อขยายความคุ้มครองให้แก่ลูกจ้างได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

5.4 การคุ้มครองแรงงาน

กฎหมายคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ทำให้ลูกจ้างมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และมาตรฐานการใช้แรงงานเทียบเคียงได้กับมาตรฐานสากล เช่น ขยายอายุขั้นต่ำลูกจ้างเด็กจาก 13 ปี เป็น 15 ปี จัดตั้งกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้างเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนกรณีออกจากงานหรือตาย และเพิ่มค่าชดเชยแก่ลูกจ้างที่ทำงานตั้งแต่ 10 ปี ขึ้นไป ให้ได้รับค่าชดเชยสูงสุดถึง 10 เท่า รวมทั้งการเตรียมขยายความคุ้มครองไปยังแรงงานนอกระบบและแรงงานภาคเกษตร โดยจัดทำทะเบียนผู้รับงานไปทำที่บ้านและยกเว้นกฎกระทรวงเพื่อคุ้มครองแรงงานที่รับงานไปทำที่บ้าน

5.5 การให้ความช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการให้การช่วยเหลือแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสโดยทำงานร่วมกับองค์กรเอกชนและชุมชนในรูปแบบต่างๆ เช่นการจัดสถานสงเคราะห์เพื่อดูแลเด็กกำพร้า เด็กถูกทอดทิ้ง และคนชรา การให้เบี้ยยังชีพแก่ผู้พิการและคนชรา การให้ทุนการศึกษาแก่เด็กยากจน การจัดเงินทุนกู้ยืมเพื่อสงเคราะห์แก่คนยากจน และการฝึกอาชีพแก่ผู้พิการ เป็นต้น นอกจากนี้รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ.2546 ซึ่งจะช่วยเหลือและพัฒนาผู้ด้อยโอกาสทุกกลุ่มของประเทศไทยอย่างเป็นระบบครบวงจรอีกด้วย